

Suomen Pankin perustaminen

Suomen ensimmäisenä liikepankkina pidetty Turun diskonttolaitos perustettiin vuonna 1805. Se laski liikkeeseen assignaatteja ja kolmen prosentin korkoa kasvavia velkasitoumuksia. Suomen sodan puhjettua diskonttolaitos lopetti toimintansa ja sen kassa ja asiakirjat toimitettiin maaliskuussa 1808 Tukholmaan. Tämän jälkeen Suomessa ei ollut enää yhtään pankkia. Ajatus uuden pankin perustamisesta oli esillä Porvoon maapäivillä ja asiaan suhtauduttiin myönteisesti myös Venäjällä. Säädys pitivät tulevan rahalaitoksen esikuvana Ruotsin valtionpankkia, joka oli valtakunnan säätyjen pankki. Porvarissääty olisi halunnut säilyttää Ruotsin riikintaalerin maan virallisen rahana, mutta Venäjän ruplasta tuli Suomen suuriruhtinaskunnan raha 29. joulukuuta 1809 annetulla julistuksella.

Pankki perustettiin Turkuun 12. joulukuuta 1811 annetulla manifestilla, mutta siitä tuli säätyjen pankki vasta vuonna 1867. Siihen saakka se oli hallituskonseljin ja myöhemmin senaatin alainen pankki. Nimeksi tuli Waihetus-, Laina- ja Depositioni-Contori Suomen Suuren-Ruhtinanmaasa ja sen toiminta jäi vaatimattomammaksi kuin maapäivillä oli kaavailtu. Konttoria alettiin kutsua pankiksi, kun hallintoa uudistettiin 1817. Turussa toimittiin vuoteen 1819, jolloin toiminta siirrettiin Helsinkiin, josta oli tullut pääkaupunki vuonna 1812.

20 kopeekkaa 1814, koko 100x159 mm

50 kopeekkaa 1813, koko 160x108 mm

75 kopeekkaa, koko 157x106 mm

2 ruplaa 1820, koko 136x160 mm

4 ruplaa 1820, koko 136x160 mm

1 rupla 1822, koko 149x97 mm

20, 50 ja 75 kopeekkaa, tyyppi 1812

Koska hopearahasta ja erityisesti Venäjän rahasta oli puute, pankille myönnettiin jo sen perustamiskirjassa oikeus laskea liikkeelle seteleitä. Ne olivat aluksi pikkuseteleitä, joiden nimellisarvoksi määrättiin 20, 50 ja 75 kopeekkaa. Seteleiden katteena ollut rahasto muodostui venäläisistä pankkiassignaateista.

Seteleissä oli arvonumeron sisältävä musta leima sekä kaksi väritöntä koholeimaa. Leimojen tarkoitus oli vaikeuttaa väärentämistä. Vasemmanpuoleisessa koholeimassa on vaakuna, jossa on Venäjän kotka rintakilvessään Suomen Leijona ja oikeanpuoleisessa pankin nimi ruotsiksi. Eri nimellisarvoissa teksti on sommiteltu hieman eri tavoin, teksti on ruotsiksi, ainoastaan nimellisarvo on merkitty kirjaimilla erikseen venäjäksi, suomeksi ja ruotsiksi. Setelin takasivulla on vain numeroilla merkitty nimellisarvo, siinä ei ole muuta painatusta. Sarjanumero, päiväys, pankinjohtajan ja kirjanpitäjän nimi kirjoitettiin käsin, myöhemmin pankinjohtajan nimi lyötiin leimasimella. Paperi on tavallista kirjoituspaperia, vuodesta 1817 alkaen paperissa on vesileima W C (Wäxel Contor). Setelit painettiin aluksi Turussa ja pankin sijainnin vaihduttua Helsingissä. Setelisarja laskettiin liikkeelle vuosina 1812-1822.

2 ruplaa 1828, koko 169x99 mm

20 kopeekkaa 1830, koko 94x120 mm

50 kopeekkaa 1830, koko 117x91 mm

75 kopeekkaa 1839, koko 119x94 mm

1, 2 ja 4 ruplaa, tyyppi 1819

Toiminnan vakiinnuttua ja jatkuvan hopearahapulan takia pankki oikeutettiin kesäkuussa 1819 annetulla julistuksella laskemaan liikkeelle myös suurempia seteleitä, nimellisarvoltaan 1, 2 ja 4 ruplaa. Seteleissä on kapea koristekehys, jonka nurkissa on nimellisarvosta riippuen joko tähtikuvio, viisisakarainen kruunu tai Suomen leijona-vaakuna. Arvomerkintä on myös itse tekstissä mustalla pohjalla. Muutosten tarkoituksena oli vaikeuttaa väärentämistä käsin piirtämällä. Vuonna 1820 otettiin käyttöön vesileimapaperi, jossa on pankin nimi ja vuosiluku. Vuoden 1819 tyyppin seteleitä laskettiin liikkeelle vain vuosina 1819-1820.

Vuosien 1822, 1824 setelisarja

Vuosina 1822-1824 koko setelisarja uusittiin, ensin rupla-arvoiset ja myöhemmin kopeekka-arvoiset setelit. Venäjällä oli siirtynyt vuonna 1818 kirjapainotekniikasta kaiverretuilla laatoilla painettuihin seteleihin. Kun Suomessa ei ollut vielä valmiutta uuteen tekniikkaan, niin rupla-arvoisten setelien painatus siirrettiin lokakuussa 1821 annetulla määräyksellä Pietariin.

Neljän ruplan nimellisarvo ei enää sisällynyt Suomen uusittuun sarjaan, vain 1 ja 2 ruplan setelit uusittiin. Hallitsevana tunnuskuviona on leveäsiipinen kotkavaakuna, jonka kilvessä on Suomen leijona. Kotkan alapuolella oleva teksti on painettu valkoisin kirjaimin mustalle pohjalle, jossa on väärentösten ehkäisemiseksi konekaiverruksella toteutettu hiusjuovakuviointi. Seteleissä on kookas pankin lyhenteestä ja arvomerkinästä tehty vesileima. Setelit ovat yksipuolisia eli takasivu on ilman painatusta. Setelit numeroitiin, päivättiin ja allekirjoitettiin Helsingissä vuosina 1822-1829.

3 ruplaa 1861, etu- ja takasivu, koko 150x98 mm

5 ruplaa 1853, etu- ja takasivu, koko 167x100 mm

Joulukuussa 1824 annetulla julistuksella siirrettiin myös kopeekka-arvoisten setelien valmistus Pietariin. Nimellisarvot 20, 50 ja 75 kopeekkaa säilyivät entisellään. Seteleissä on samanlainen tunnuskuvio kuin rupla-arvoisissa seteleissä. Kuvion alla oleva arvomerkinä ja alaosassa oleva tumma allekirjoituskenttä on aaltokuvioitu väärentämisen vaikeuttamiseksi. Sarjanumero ja vuosiluku (1824-1840) lyötiin Helsingissä leimasimella. Nämäkin setelit ovat yksipuolisia eli takasivu on ilman painatusta.

25 ruplaa 1855, etu- ja takasivu, koko 184x137 mm

Vuoden 1840 raharealisaatio ja uusi setelisarja

Vuonna 1840 Suomen rahatilanne oli vielä sekava, vaikka Suomi oli kuulunut Venäjään 30 vuotta. Liikkeessä oli monenlaista rahaa, eniten luonnollisesti paperirahaa, sekä suomalaista että venäläistä mutta myös ruotsalaista, viimeksi mainittua sekä valtionpankin että valtionvelkakonttorin liikkeeseen laskemaa. Ruotsin raha oli jäänyt valtiotyhteyden vaihtumisesta huolimatta yleiseen käyttöön eivätkä Suomen Pankin liikkeelle laskemat rupla-arvoiset setelit syrjäyttäneet sitä. Suomella oli pitkäaikaiset kauppayhteydet Ruotsiin ja kauppa oli vientivoittoista. Lisäksi Ruotsin setelien maahantuonti oli edullista, sillä Ruotsin setelien kurssi laski Suomessa hitaammin kuin Ruotsissa.

Eri rahojen välisen arvosuhteen selvittäminen teki kaupankäynnistä hankalaa. Tilanteen selkiytti rahanuudistus, jossa rahan arvo siddottiin hopeaan. Näin saatiin kuriin Ruotsin, Venäjän ja Suomen rahajärjestelmää vaivannut seteli-inflaatio. Uudistus toteutettiin Ruotsissa 1834, Venäjällä 1839 ja Suomessa 1840. Hopearuplasta tuli nyt Suomenkin pääraha myös käytännössä. Uudistuksen avulla päästiin eroon ruotsalaisista seteleistä. Venäjän valtiolta saadun lainan turvin ne vaihdettiin hopearahaan ja ne katosivat kierrosta parissa vuodessa. Samalla vedettiin myös pankin omat aikaisemmat setelit vähitellen pois liikkeestä ja niiden tilalle tulivat uudet hopeakatteiset setelit.

Rahanuudistus toteutettiin keisarillisella julistuksella 21.4.1840, samalla pankin nimi muutettiin Suomen Pankiksi. Uudistuksessa muuttui myös pankin rooli, sillä uusi ohjesääntö teki mahdolliseksi entistä monipuolisemman toiminnan niin kotimaassa kuin ulkomaillakin. Pankki laski liikkeelle esimerkiksi valtion obligaatiolai-

nan Saimaan kanavan rahoittamiseksi ja rahanvaihdon helpottamiseksi pankki perusti haarakonttorit vuonna 1840 Turkuun, Vaasaan ja Kuopioon ja vuonna 1842 Ouluun ja Viipuriin.

Vuoden 1840 setelisarjan nimellisarvot ovat 3, 5, 10 ja 25 ruplaa. Setelit ovat ensi kertaa kaksipuolisia ja värillisiä. Väri esiintyy kylläkin vain tekstiä ympäröivässä koristekehyksessä, 3 ruplan seteli on vihreä, 5 ruplan seteli sininen, 10 ruplan seteli punainen ja 25 setelin seteli ruskea. Teknisenä uutuuutena on värien lisäksi erityisellä kaiveruskoneella tehty hieno verkkokuvio, jonka jäljentäminen oli lähes mahdotonta. Setelin teksti on kolmella kielellä, etusivulla venäjäksi ja ruotsiksi, takasivulla suomeksi: ”Suomen Pankki maksaa tästä setelistä xx Ruplaa hlopiassa.” Takasivulla on molemmilla kotimaisilla lisäksi varoitus setelin väärentämisestä eli mukaamisesta rangaistuksen uhalla.

Setelit painettiin Pietarissa vuosina 1841-1862 vesileimapaperille, jossa on teksti DEPOSITIONS SEDEL ja alla arvomerkinä nimellisarvon mukaisesti. Setelit numeroitiin ja allekirjoitettiin Helsingissä. Setelisarja oli käytössä vuoden 1862 markka-arvoisen setelisarjan liikkeellelaskuun saakka, virallisesti setelit poistettiin liikkeestä vasta 1.7.1945.

Teksti:

Auro Tirkkonen

Kuvat:

Teemu Kortelainen ja Sami Piironen, Pohjois-

Karjalan numismaatikot ry

Lähteet:

Tuukka Talvio, Suomen rahat, 3. laajennettu painos,

Helsinki 2003

Erkki Borg, Suomessa käytetyt rahat, 2. uusittu

painos, Helsinki 1976

Oulun Numismaattinen Kerho ry
www.oulunnumismaatikot.fi

50 vuotta
Perustettu maaliskuussa 1962